

*До разової спеціалізованої вченої
ради у Донецькому державному
університеті внутрішніх справ*

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента
Антощука Андрія Олександровича на дисертацію
Тирлича Євгенія Володимировича «Правові засади і тактика отримання
зразків для експертизи у кримінальному провадженні», подану на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Світові збройні конфлікти поставили перед державним механізмом України та його інститутами численні виклики й загрози. Одним з пріоритетів для країни, яка перебуває у стані війни, залишається боротьба зі злочинністю, а воєнні криміногенні реалії потребують дієвого механізму реагування з боку в тому числі органів досудового розслідування. Під час розслідування воєнних злочинів важливим є наявність належної компетентності слідчих, особливої тактики та використання спеціальних знань різних галузей науки, техніки, ремесла.

На сьогодні судова експертологія набула значного розвитку та вміщує значну кількість експертних досліджень, кожне з яких має свої можливості, з якими не завжди ознайомлена особа, яка проводить досудове розслідування тяжких злочинів. Водночас процес призначення судових експертиз має свої особливості на кожному його етапі, недотримання яких призводить до неможливості вирішення завдань, які ставляться перед експертом певної галузі знань. Тому виникає потреба в науковому вивченні питання особливостей призначення сучасних судових експертиз, зокрема із використанням новітніх інструментів, технологій та засобів.

Виклики, які постають перед науковцями і практиками в умовах воєнного стану актуалізували необхідність дієвої уваги законодавця в тому числі і до встановленого порядку відібрання зразків для проведення експертизи у кримінальному провадженні з метою забезпечення ефективності

отримання зразків для експертизи як засобу збирання доказів та розслідування в цілому.

З огляду на вищевикладене, тема дисертації Тирлича Євгенія Володимировича видається актуальною, потрібною та корисною як для науковців, так і для практиків.

Новизна результатів наукового дослідження.

Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження Тирлича Є.В. свідчить про те, що мета дослідження, яка полягала в тому числі у розроблення тактико-криміналістичних, процесуальних та законодавчих рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності процедури отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні досягнута, що саме по собі свідчить про наявність певних елементів наукової новизни в даній роботі.

Так, наприклад, з метою усунення протиріч у підходах до розуміння правової природи відібрання зразків у особи під час досудового розслідування, автор зазначає, що законодавцем не приділено достатньо належної уваги такій самостійній СРД, як отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України), оскільки визначив: а) для її правозастосування порядок іншої СРД (Освідування, ст. 241 КПК України); б) спосіб санкціонування – порядок визначений для такого заходу забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 160–166 КПК України).

У роботі цілком слушно доводиться доцільність передбачення в КПК України окремого порядку реалізації кожного з вищевказаних інструментів для досудового розслідування з урахуванням їх принципових відмінностей.

Крім цього, Тирлич Є.В. наголошує, що зразки для експертизи в кримінальному провадженні слід розглядати окремо або в своїй сукупності як матеріальний об'єкт (чи його частину), або матеріально-фіксоване відображення цього об'єкта чи його проявів, отримані у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом. Такі зразки характеризуються сукупністю релевантних ознак і властивостей, що зумовлюють можливість ефективного вирішення визначених експертних

завдань шляхом застосування спеціальних знань під час проведення експертизи в межах кримінального провадження.

На підставі змодельованої слідчої ситуації в контексті необхідності отримання зразків для експертизи, що може бути доволі ускладненим та викликати труднощі у практиків, автором розглянуто можливі варіанти її розвитку та надані конкретні шляхи її вирішення, на підставі чого було розроблено та обґрунтовано методичні рекомендації, Алгоритм дій органу досудового розслідування щодо отримання дозволу на примусове відібрання біологічних зразків у особи для проведення порівняльного дослідження в кримінальному провадженні, який видається таким, що має певну наукову цінність.

Також обґрунтовано авторську позицію про те, що, вибір кола та кількості безпосередніх осіб, які застосовуватимуть відповідні заходи примусу у випадку із примусовим відібранням біологічних зразків, має здійснюватись суб'єктом розслідування виважено та пропорційно, враховуючи особливості конкретної слідчої ситуації та усвідомлюючи необхідність індивідуального підходу до їх вирішення, маючи достатній арсенал законних інструментів для вжиття відповідних заходів. Так, залежно від кожної слідчої ситуації, саме від обґрунтованого рішення слідчого залежить визначення кола суб'єктів застосування примусу, при цьому законодавець у даному контексті наділяє його достатніми повноваженнями для залучення з цією метою як працівників спецпідрозділів, так і оперативних працівників та спеціалістів, а також дозволяє здійснювати це самостійно (особисто), що засвідчує про наявність варіативності вибору.

Підсумовуючи, можна зауважити, що поставлені дисертантом завдання виконані у повному обсязі. За результатами проведеного дисертаційного дослідження Тирlichem Є.В. зроблено ряд висновків, які відповідають поставленій меті та завданням.

У ході дослідження дисертантом удосконалено: теоретичні положення щодо процесуальної природи та змісту отримання зразків для експертизи як

самостійної СРД класифікаційний (дослідницький) поділ біологічних зразків особи на «біологічні зразки» та «зразки біологічного походження»; теоретичні положення щодо обставин слідчої ситуації, процесуальних підстав та оформлення звернення до слідчого судді із клопотанням про дозвіл на примусове відібрання біологічних зразків для експертизи; положення про підстави, сутність, форми, межі та суб'єктів застосування кримінального процесуального примусу при відібранні зразків для експертизи.

У ході дослідження дістали подальшого розвитку: теоретичні положення щодо використання зразків для проведення ідентифікаційних та порівняльних досліджень у кримінальному провадженні; визначення кола суб'єктів застосування кримінального процесуального примусу при відібранні зразків для експертизи.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, їх вірогідність.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, мало розробленими кримінальній процесуальній науці і криміналістиці та є перспективними для дослідження. Робота має комплексний характер, в ній розглядаються кримінально процесуальні та криміналістичні проблеми як система знань

Достатньо вдало дисертантом сформульовано об'єкт дослідження, яким виступають суспільні кримінальні процесуальні відносини, що виникають між учасниками кримінального провадження при отриманні (відібранні) зразків для експертизи на стадії досудового розслідування, а також його предмет – отримання зразків для проведення експертизи у кримінальному провадженні.

Метою дисертаційного дослідження є визначення місця отримання зразків для експертизи в кримінальному провадженні серед інших слідчих (розшукових) дій, окреслення механізму її реалізації на стадії досудового розслідування кримінального провадження, а також розроблення тактико-

криміналістичних, процесуальних та законодавчих рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності процедури отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні.

Для досягнення поставленої мети дисертантом було сформульовано та послідовно вирішено такі дослідницькі завдання: розкрити витoki, етапи розвитку та практичне значення інституту судових експертиз у кримінальному провадженні; визначити поняття спеціальних знань у контексті судової експертизи та проаналізувати підходи до класифікації судових експертиз, що пропонуються законодавцем та вітчизняними науковцями; з'ясувати стан наукової розробки поняття зразків для порівняльного дослідження, проаналізувати їх властивості; визначити поняття зразків особи в контексті їх отримання для проведення експертизи, запропонувати їх методологічну класифікацію; розробити методичні рекомендації (Алгоритм) дій органу досудового розслідування щодо отримання дозволу на примусове відібрання біологічних зразків у особи для проведення порівняльного дослідження в кримінальному провадженні; проаналізувати міжнародні стандарти, досвід держав Європейського Союзу та правові висновки Європейського суду з прав людини щодо порядку отримання зразків (у тому числі примусово) для експертизи у кримінальному провадженні; надати науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення законодавчого забезпечення примусового відібрання біологічних зразків у особи в кримінальному провадженні.

Належна методологія дослідження є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків і результатів, викладених у рецензованій роботі.

Зазначені положення свідчать про комплексність та цілісність роботи, а також вказують, що сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь наукової обґрунтованості, а тому є достовірними.

Крім цього, перелік наукових праць здобувача й аналіз їх змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного

дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних заходах.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Під час вивчення дисертаційного дослідження, наукових публікацій автора, фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. У тексті дисертації здобувачем вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень. Під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, здійснено посилання на їх публікації. Дисертація Є. В. Тирлича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Зауваження щодо змісту дисертації.

Разом із тим, позитивно оцінюючи зміст дисертації Тирлича Є.В. та відзначаючи її відповідність вимогам до робіт, що подаються на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії щодо необхідного теоретичного рівня, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх достовірності та наукової новизни, практичної значущості, видається за доцільне наголосити на окремих положеннях і висновки, які можуть служити підґрунтям для дискусій під час захисту дисертації:

1. Загальновідомим є той факт, що призначення судових експертиз полягає в здійсненні певних підготовчих дій. У криміналістичній літературі давно виписаний алгоритм дій щодо призначення судової експертизи, зокрема: 1) зібрати відповідні матеріали для дослідження; 2) обрати момент призначення судової експертизи; 3) визначити предмет дослідження; 4) сформулювати завдання (запитання) експерту; 5) обрати експертну установу або експерта, який буде проводити такий вид дослідження.

В підрозділі 1.3. дисертаційного дослідження «Підготовка діагностичних та ідентифікаційних експертиз» автор, не претендуючи на новизну додає також такі етапи як «Складання постанови про доручення проведення експертизи» та «Направлення постанови про доручення проведення експертизи та відповідних матеріалів до експертної установи», обґрунтовуючи таку дію аналізом робіт провідних вчених з даного питання, а

також власним практичним досвідом, про що хотілося б почути детальніше.

Крім цього, вважаємо що в роботі було б доцільним висвітлення певних особливостей вищевказаних етапів, що можуть виникати у ході розслідування військових злочинів, які в умовах сьогодення, на жаль, набули значного поширення, наприклад, дезертирства ст. 408 КК України.

2. Слід констатувати, що в даному дисертаційному дослідженні здебільшого увага автора звернута на проблему дотримання прав учасників кримінального провадження у зв'язку з існуванням примусового порядку отримання біологічних зразків особи (розділи 2, 3). При цьому, враховуючи природу зразків з речей і документів, недостатньою, на наш погляд, є увага приділена порядку отримання таких зразків саме з речей і документів.

Зважаючи на те, що встановлений КПК України порядок отримання зразків для експертизи, є таким, що не лише не охоплює всієї природи зразків, необхідність в яких виникає при розслідуванні кримінальних правопорушень та створює передумови для порушення прав учасників кримінального провадження, але й закладає підстави для втрати доказів. Так існує достатньо підстав стверджувати, що кожного разу, коли виникає необхідність отримання таких зразків, сторони кримінального провадження піддаються об'єктивному ризику незворотної втрати доказів, що в цілому негативно впливає на ефективність процесу розслідування.

Зазначення в дисертаційному дослідженні основних аспектів, що можуть ускладнити роботу органу досудового розслідування у вищезгаданому контексті – було б корисно для більш широкого спектру охоплення тематики.

Загальний висновок по дисертації

Дисертаційне дослідження Тирлича Євгенія Володимировича «Правові засади і тактика отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, яка вирішує важливе наукове завдання, є актуальним, завершеним й таким, що має теоретичну і практичну значущість

та відрізняється науковою новизною. Поставлене наукове завдання виконане на належному рівні, дисертація свідчить про те, що здобувач оволодів методологією наукової діяльності.

Дисертація «Правові засади і тактика отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Тирлич Євгеній Володимирович, на основі публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –
кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

Андрій АНТОЩУК